

Manchesterskolen og Kathedersocialismen, særlig med Hensyn til Arbejdslønnens Bestemmelse.

af **Vilhelm Arntzen.**

Den Kamp, som nu til Dags adskiller Arbejdsherrer og Arbejdere, Besiddende og Besiddelsesløse, ligesom og Udsigten til en social Revolution, har i de senere Aar i vide Kredse vakt Tvivl om de herskende økonomiske Læresætningers ubetingede Gyldighed, og Resultatet af denne Tvivl er bleven, at der paa det økonomiske Omraade har dannet sig en Retning, der stiller sig fjendtlig lige over for Manchesterskolen eller Adam Smiths Skole. Denne ny Retning har man i Tyskland spottende givet Navn af Kathedersocialismen. Da Opmærksomheden i den sidste Tid navnlig ved Kongressen i Eisenach er bleven henledet paa den, vil det maaske ikke være uden Interesse ganske kort at fremsætte Hovedafvigelsen imellem den og A. Smiths Skole, i det vi hertil benytte forskellige Skrifter og Udtalelser af Schmoller, A. Wagner og flere Andre.

Medens Manchesterskolen, som bekjendt, kræver ubetinget fri Konkurrence og følgelig ikke vil vide af nogen Indblanding fra Statens Side, hævder derimod Kathedersocialismen med stor Styrke, at Manchesterskolens «laissez faire, laissez passer» ikke har nogen absolut Gyldighed, og at man ikke kan indskrænke Statens Opgave til at være Natvægter. Efter dens Opfattelse kan Staten altsaa ikke lade Alt gaa sin egen Gang, men maa paa en

Mængde Punkter træde til og ved positive Foranstaltninger gribe ind i de økonomiske Forhold.

Det fortjener her at mærkes, at Kathedersocialisterne ingenlunde, som det saa tit paastaas, ere Frihandelens Fjender; fordi man gjør gjældende, at den ubetinget fri Konkurrence ingenlunde altid er heldig i at bringe Forbrugeres og Sælgeres Interesse til at falde sammen, og at den er utilstrækkelig til at frembringe en harmonisk Udvikling, behøver man dog ikke at være Beskyttelsesmand. Kathedersocialisterne kræve, at man skal godkjende, at Menneskene ikke alene have negative men ogsaa positive Krav paa det Samfund, »der med sine besmittende Bestanddele, med alle sine sociale Forhold til Dels have skabt dem og deres Stilling».

At Kathedersocialisterne ere Frihandelsmænd, er ogsaa tydelig sagt af en af Retningens fremragende Mænd, Dr. Adolf Held, som i »Preussische Jahrbücher» for 1872 (Avgusthæftet) siger: »den Freihandel wollen auch alle s. g. Kathedersocialisten», ligesom det ogsaa fremgaar af Professor Schmollers Tale ved Aabningen af Kongressen i Eisenach.

I Virkeligheden bør det ikke vække Forundring, naar nu en Manchesterskolen fjendtlig Retning bryder igjennem. Kun de færreste Principer taale deres yderste Konsekvenser, og saaledes gaar det ogsaa med det, til hvilket Manchesterskolens Navn er knyttet. Der gives intet Absolut, Intet, der er i Stand til at modstaa den Vexlen, der finder Sted med Hensyn til Anskuelser og Fornødenheder; man maa vel huske paa, at man ikke her har at gjøre med evige Naturlove, men med levende Mennesker. Manchesterskolen opstod som en Følge af det praktiske Tryk, en ældre Tids mange Lænker og Skranker udøvede

paa den nyere Tid. Tidens Løsen ogsaa paa det økonomiske Omraade blev derfor at kaste alt over Ende, som hindrede Menneskets fri Bevægelse. — Af alle de mange økonomiske Fejlgreb udviklede sig nu den rene økonomiske Theori, der i sin abstrakte Form er uangribelig, og derom kan man være overtydet, at den rene Nationaløkonomi aldrig vil opgive de Grundsætninger, den har opstillet med Hensyn til Frihedens Betydning paa det økonomiske Omraade. Men Nationaløkonomien gjorde sig skyldig i en stor Fejltagelse, i det den tillagde sig selv absolut Gyldighed. Den glemte aldeles, at de økonomiske Øjemed ikke ere de eneste eller de højeste, og at deres Virksomhed maa indskrænkes, hvór de komme i Modstrid med højere Øjemed.

Men Manchesterskolen forefandt ulykkeligvis en Aandsretning, som ikke tog disse Hensyn. Det var den naturalistiske Retnings Tid, hvor man overalt saa og skabte Naturlove. Den naturlige Ordning behøvede ingen Indgriben af Staten, og derfor «laissez faire, laissez passer». Saaledes har da Adam Smith ganske følgerigtig opstillet sin Theori om natural prices og natural mages. Manchesterprincippet var intet Absolut, det var en Frugt af Tiden, helt og holdent udsprunget af de voldsomme Krav, man stillede, om Nedriven af alle positive Skranke og om konsekvent Tilbageføring af alle Fænomener til Naturlove. Nu er Forholdet et andet; man har lært Friheden at kjende som en Forudsætning for Statens Vel, men ikke som dens Maal; man erkjender, at man ikke kan afgrænse den Enkeltes og Statens Virksomhed for alle Tider, men at enhver Tid paa forskjellig Maade fordele disse Virksomheder imellem de forskjellige Faktorer, efter som de fælles Interesser kræve det.

For Staten og Samfundet gives kun et absolut Princip, og det er det Heles og den Enkeltes Vel. Og saaledes som dette Vel er sammensat af Faktorer, der forandre sig, efter som dets Subjekter, Objekter og Midler forandre sig, saaledes maa ogsaa den Virksomhed, som paahviler den Enkelte og det Hele, forandre sig. Denne Erkjendelse er en nødvendig Konsekvens, som imod Manchesterskolens Vilje er udsprungen af dens Princip. Skolens Principer vare heldbringende, saa længe de vare nødvendige, men de vare ikke absolute. Saa længe det gjaldt at rydde enhver Skranke af Vejen, som Aarhundredreder havde trykket Samfundet med, saa længe var den paa sin Plads.

Den principielle Strid imellem disse to Skolers Tilhængere træder selvfølgelig ogsaa frem i Arbejderspørgsmaalet, og da navnlig i den vigtigste Del af samme, nemlig Lønningsspørgsmaalet. Manchesterskolen, der heri følger sin navnkundige Stifter, Adam Smith, der ved sit i Aaret 1776 udkomne Værk om «Nationernes Velstand» skabte en Skole, hvis historiske Berettigelse (som oven for vist) ikke kan nægtes, bruger den deduktive Methode og generaliserer følgelig; den menneskelige Arbejdskraft betragter den derfor som en almindelig Markedsvare og gjør gjældende, at der ikke kan paavises nogen som helst Forskjel imellem Varen Arbejdskraft og de øvrige Markedsvarer. Som en Følge heraf bliver altsaa Prisen paa Arbejdskraften, som ellers, bestemt af det til enhver Tid gjældende Forhold imellem Tilbud og Efterspørgsel; at dette under de nuværende Forhold faktisk finder Sted, kan ikke nægtes, og hvis Manchesterskolen derfor indskrænkede sig til denne Paastand, maatte man give den Ret; den er imidlertid ikke bleven staaende herved, men

er gaaet et Skridt videre. Vi saa jo før, at Skolen hævdede Arbejdskraftens fuldstændige Ensartethed med de øvrige Varer, der blive udbudte paa Markedet; men i det den hævder denne Paastand, gjør den tillige gjældende, at de to Faktorer, som under de nuværende faktiske Forhold bestemme Prisen paa Arbejdskraften eller Arbejdslønnens Højde, ogsaa med Rette bestemme den, med andre Ord, at det er fuldkomment stemmende med Retfærdighed, naar Arbejdskraften faar sin Lon betalt efter dette Forhold. Efter Manchestermændenes Mening er det faktiske Forhold tillige det retfærdige, og den Virkning, som Tilbud og Efterspørgsel udøve paa Arbejdslønnens Højde, karakterisere de som en Virkning af en uforanderlig Naturlov.

Imod denne Theori, hvis Vigtighed for det praktiske Liv let falder i Øje, rejse Kathedersocialisterne meget vægtige Indvendinger.

Vel maa det i Almindelighed indrømmes, at Prisen paa Varer ikke alene faktisk, men ogsaa retfærdig bliver bestemt af Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel, men selv ikke i Varehandelen kan man uden videre indrømme den absolute Gyldighed heraf. Fuldkommen korrekt er Forholdet maaske kun i Groshandelen. Men i hvert Fald er det, at de to titnævnte Faktorer, der bestemme Prisens Størrelse, komme til at udøve den rette Virkning, afhængigt af, at Forholdene, saa vel for den, der tilbyder Varen (Sælgeren), som for den, der efterspørger den (Kjøberen), ere normale, det vil med andre Ord sige, at der hverken for Sælger eller Kjøber er nogen tvingende Nødvendighed til Stede til i Øjeblikket at sælge eller købe den Vare, hvorom der er Tale. En af en Fallit truet Kjøbmand, der under alle

Omstændigheder maa skaffe Penge til Veje, og en Kjøbmand, der tilfældig er bleven Ejer af en umaadelig Mængde af en Vare, der ikke kan taale at gjemmes, disse to, og selvfølgelig Enhver, der er i et lignende Tilfælde, maa skille sig ved de Varer, de have at sælge, til en Værdi, der er under den sande; den regelrette Virkning af Tilbud og Efterspørgsel har ved den uden for liggende tvungende Nødvendighed lidt en Forstyrrelse.

Nu vil man dog vel være enig i, at paa den ene Side Varen Arbejdskraft efter sin Natur ikke er skikket til at gjemmes. Den Arbejdskraft, jeg ikke har anvendt i Dag, er uigjenkaldelig tabt, og paa den anden Side vil Besidderen af Arbejdskraften regelmæssig være nødt til at maatte sælge sin Vare til enhver Pris, fordi han kun ved det daglige Salg af den er i Stand til at skaffe sig det til Livsopholdet Nødvendige. Paa Grund af denne Ejendommelighed, ved hvilken Arbejdskraften adskiller sig fra de øvrige Markedsvarer, bestride Kathedersocialisterne, at dens sande Værdi regelmæssig bliver fastsat ved Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel. Hertil kommer en anden meget vigtig Forskjel imellem Arbejdskraften og de øvrige Markedsvarer; thi Arbejdskraften staar i en uadskillelig Forbindelse med en Person, medens de øvrige Markedsvarer ere Ting. Da nu Erhververen faar Raadighed over den Ting, han kjøber, faar Kjøberen af Arbejdskraften Raadighed over en Person. Hvis nu Arbejdskraften ikke adskilte sig fra de øvrige Varer, saa maatte Raadigheden over den med Arbejdskraften uadskillelig forbundne Person efter sit Væsen være ensartet med Raadigheden over en Ting, men et saadant Forhold vilde staa i den stærkeste Strid med Principet om alle

Menneskers Retslighed, der jo i Nutiden ikke bestrides af Nogen som helst.

Arbejdskraften kan derfor ikke være ensartet med de øvrige Markedsvarer, og den Raadighed, som Erhververen af Arbejdskraften faar over den Person, som yder Arbejdet, maa være af en anden Slags end Raadigheden over en erhvervet Ting, og denne Raadighed over en Person er i vor Tid kun mulig, naar i Forholdet imellem Arbejdsgivere og Arbejdstagere ethiske Grundsætninger komme til at virke. Manchesterskolens Opfattelse af den retfærdige Pris paa Arbejdskraften er inhuman i Ordets værste Betydning, og for ret at behandle det sociale Spørgsmaal maa Nationaløkonomien igjen mere antage Karakteren af en ethisk Videnskab. Herimod har man nu rigtig nok indvendt, at det var en Gaade, hvorledes Nationaløkonomien kunde komme til at præke Moral, og at det faldt af sig selv, at ethvert anstændigt Menneske i Forhold til sine Arbejdere handlede efter moralske Grundsætninger, men at Videnskaben Nationaløkonomi ikke særlig havde at gjøre med Moral, der jo ogsaa var nødvendig for tusende andre Forhold. At se den rette Sammenhæng er ikke vanskeligt. Naar nu til Dags Nationaløkonomien betoner Nødvendigheden af ethiske Grundsætninger, saa er dette kun en Reaktion imod det umiddelbart foregaaende Tidsrum, i hvilket den samme Videnskab ikke troede skarpt nok at kunne skille det økonomiske Omraade fra de øvrige Omraader af Menneskelivet. Den Tid maa nu være forbi, hvor der kan være Tale om en Adskillelse imellem Forretningsmanden og Privatmanden. Fordi Nationaløkonomien i tidligere Tid i visse Henseender har givet den forretningsmæssige Egoisme et økonomisk Relief, derfor ser Nutidens Videnskab sig

nødsaget til at betone de ethiske Elementer. I tidligere Tider bragte den tvungne Association Arbejderne i et nær personligt Forhold med Arbejdsherrerne, og der dannede sig imellem dem et patriarkalsk Forhold, der i mange Tilfælde førte til Udviklingen af en sund og ærlig Tænkemaade; dette Forhold er stadig, efter som den fri Konkurrence har vundet Sejr, blevet løsere og løsere. Arbejdsherren og Arbejderen ere blevne mere og mere fremmede for hinanden, og Arbejdsherren føler ikke længere det moralske Ansvar, der hviler paa ham. Det er dette upersonlige Forhold, der for en stor Del har frembragt den stærke Bevægelse blandt Arbejderne. — Kathedersocialisterne nægte ingenlunde, at den nyere Tid har gjort uhyre Fremskridt i Teknik, Produktion, Handel og Samfærdsel, men paa den anden Side kunne de ikke skjule, at Uligheden med Hensyn til Indkomst og Formue stadig er bleven større og større, at der i det Hele gennem Samfundet gaar en uredelig Tendens, og at Raahed og Tøjlesløshed i en Del af de lavere Klasser er i stærk Stigen. Grunden hertil søge de deri, at man i den sidste Tid ved alle Fremskridt med Hensyn til Arbejdsdeling, Indretning af Forretning osv. kun har spurgt: «Bliver i Øjeblikket Produktionen forøget herved?» medens man derimod aldeles har glemt at spørge: «Hvilken Virkning vil det have paa Menneskene?» De ere overtødede om, at denne Overseen af den Sammenhæng, der finder Sted imellem Økonomiens Organisationsformer og den hele sædelige Tilstand hos Nationen, er Roden til Ondet, og at en Reform maa tage sit Udgangspunkt fra Erkjendelsen af Sammenhængen imellem disse.

Til Slutning vil det ikke være uden Interesse at se, hvorledes Kathedersocialismen endog i England, det Land,

der har fostret Manchesterskolen, har vundet Indgang. Staten har her ikke kunnet vægre sig ved at arbejde i dens Retning, saaledes ved Anerkjendelsen af Produktionsforeningerne, ved Oprettelsen af Statssparekasser og Livsforsikringsanstalter, ved Fabriklovgivning osv. Ja selv i Pressen har den fundet Indgang, og Times erklærer nu Ikke-Interventionsprincippet paa Jærnbanevæsenets Omraade for urigtigt.
